



Länsstyrelsen
Värmland

Vägledning KOMMUNAL SERVICEPLAN

Värmlands län 2018

Publ nr 2018:xx arbetsmaterial
ISSN 0284-6845

Foton: Länsstyrelsen
Rapporten är sammanställd av Ylva Gustafsson, Regional utveckling

Länsstyrelsen Värmland, 651 86 Karlstad
010-224 70 00, www.lansstyrelsen.se/varmland

Förord

För att jobb och tillväxt skall ske i hela landet krävs tillgång till grundläggande service där människor verkar och bor. Insatser som syftar till en god tillgång till kommersiell och offentlig service har betydelse för att skapa miljöer där det är attraktivt att bo och arbeta, starta och driva företag samt turista.

Syftet med den kommunala serviceplanen är skapa en helhetsbild av tillgången till service på olika orter. Samtidigt är det ett arbetssätt som syftar till att vidmakthålla och utveckla rimlig servicenivå för landsbygdens boende, företagare och besökare.

Serviceplanen ska vara ett verktyg i kommunens övergripande planeringsarbete och ett underlag för Länsstyrelsens, Regionkommunens och genom det Regionala Serviceprogrammet även Tillväxtverkets prioriteringar avseende projektmedel för lokala servicelösningar.

Länsstyrelsen föreslår att det Regionala Serviceprogrammet 2018-2020 har som mål att samtliga kommuner i Värmland har en aktuell serviceplan.

Denna skrift syftar till att ge kommunerna stöd och råd i samband med upprättandet av en kommunal serviceplan. All text är fri att kopiera eller bearbeta.

Kapitel 1 och 2 handlar om varför kommunen bör upprätta en serviceplan. Därefter följer kapitel 3 med definitioner och förklaringar. Kapitel 4 beskriver vilka stöd som finns inom kommersiell service. De sista två kapitlen är mer konkreta råd. Kapitel 5 ”Kommunens verktygslåda” innehåller tips om vad en kommun kan göra för att förbättra förutsättningarna för den kommersiella servicen. Kapitel 6 ger förslag på hur en plan kan formuleras.

Ylva Gustafsson

Processledare Regionala Serviceprogrammet

Regional utveckling

Länsstyrelsen Värmland

ylva.gustafsson@lansstyrelsen.se

010-224 74 58

Mer information och inspiration finns på <https://regionalserviceprogrammet.org>

Sammanfattning

Denna skrift syftar till att ge kommunerna stöd och råd i samband med upprättandet av en kommunal serviceplan.

Syftet med den kommunala serviceplanen är skapa en helhetsbild av tillgången till service på landsbygden och en handlingsplan för att vidmakthålla och utveckla rimlig servicenivå för landsbygdens boende, föreningar, företagare och besökare. I den kommunala serviceplanen ska kommunen peka ut serviceorter.

Kapitel 1 och 2 handlar om varför kommunen bör upprätta en serviceplan. Därefter följer kapitel 3 med definitioner och förklaringar. Kapitel 4 beskriver vilka stöd som finns inom kommersiell service. De sista två kapitlen är mer konkreta råd. Kapitel 5 ”Kommunens verktygslåda” innehåller tips om vad en kommun kan göra för att förbättra förutsättningarna för den kommersiella servicen. Kapitel 6 ger förslag på hur en plan kan formuleras.

Innehåll

1	PLANERINGENS UTGÅNGSPUNKT.....	1
1.1	MOTIV OCH MÅLGRUPPER FÖR KOMMUNAL SERVICEPLANERING.....	1
1.1.1	<i>Goda erfarenheter.....</i>	1
1.1.2	<i>Investeringsstöd till service.....</i>	1
1.1.3	<i>Användbar i fler sammanhang.....</i>	2
1.2	TYP AV PLAN.....	2
1.3	SERVICEPLANENS AVGRÄNSNING.....	2
2	STYRANDE PLANER OCH FÖRORDNINGAR.....	4
2.1	REGIONALA SERVICEPROGRAMMET.....	4
2.1.1	<i>Riktlinjer för regionala serviceprogram.....</i>	4
2.2	FÖRORDNING OM STÖD TILL KOMMERSIELL SERVICE.....	4
2.3	FÖRORDNING OM STÖD FÖR LANDSBYGDSUTVECKLINGSÅTGÄRDER.....	5
2.4	PLAN- OCH BYGGLAG.....	5
3	DEFINITIONER OCH FÖRKLARINGAR.....	6
3.1	TÅTORT OCH LANDSBYGD.....	6
3.2	GRUNDLÄGGANDE KOMMERSIELL SERVICE.....	6
3.2.1	<i>Dagligvaruhandel.....</i>	6
3.2.2	<i>Drivmedelstation.....</i>	7
3.2.3	<i>Ombud.....</i>	7
3.2.4	<i>Post- och Paketombud.....</i>	8
3.2.5	<i>Apotekstjänster.....</i>	9
3.2.6	<i>Grundläggande betaltjänster.....</i>	9
3.3	ANNAN KOMMERSIELL SERVICE.....	9
3.3.1	<i>Svenska Spel.....</i>	9
3.3.2	<i>AB Trav & Galopp, ATG.....</i>	9
3.3.3	<i>Systembolaget.....</i>	10
3.3.4	<i>Återvinningsstationer.....</i>	10
3.3.5	<i>Biljettombud för kollektivtrafik.....</i>	10
3.4	OFFENTLIG SERVICE.....	11
3.4.1	<i>Statlig service.....</i>	11
3.4.2	<i>Region/landstings service.....</i>	11
3.4.3	<i>Kommunal service.....</i>	11
3.5	LIS-OMRÅDE.....	11
3.6	SERVICEORT.....	12
3.7	KOMMUNALA SERVICEKONTOR.....	12
3.8	SERVICEPUNKT.....	13
3.9	LIVSMEDELSUPPHANDLING TILL SMÅKÖK.....	14
3.10	TILLGÄNGLIGHET.....	14
3.11	BREDBAND.....	15
3.12	SAMHÄLLSVIKTIG VERKSAMHET.....	15
3.13	LOKAL UTVECKLINGSGRUPP.....	15
3.14	UTVECKLINGSMETODER.....	16
3.14.1	<i>Leader-metoden.....</i>	16
3.14.2	<i>Medborgarbudget.....</i>	16
3.14.3	<i>Lokalekonomiska analyser, LEA.....</i>	16
3.14.4	<i>BID-metoden.....</i>	17
3.14.5	<i>Ö för ö – en platsutvecklingsmetod för Stockholms skärgård.....</i>	17
4	STÖD TILL GRUNDLÄGGANDE KOMMERSIELL SERVICE.....	18
4.1	INVESTERINGSSTÖD.....	18
4.2	SÄRSKILT DRIFTSSTÖD.....	18
4.3	SERVICEBIDRAG.....	18

LÄNSSTYRELSEN VÄRMLAND

4.4	STATLIGT STÖD TILL TILLHANDAHÅLLARE AV GRUNDLÄGGANDE BETALTJÄNSTER	18
4.5	PROJEKTMEDEL FRÅN POST- OCH TELESTYRELSEN	18
4.6	FÖRETAGSRÅDGIVNING	18
4.7	HEMSÄNDNINGSBIDRAG.....	19
4.8	PROJEKTMEDEL LOKALA SERVICELÖSNINGAR.....	19
4.9	MER INFO OM STÖD	20
5	KOMMUNENS VERKTYGSLÅDA	21
6	INNEHÅLL I EN KOMMUNAL SERVICEPLAN.....	23
6.1	FÖRSLAG PÅ RUBRIKER	23
6.2	SYFTE MED SERVICEPLANEN	24
6.3	REDOVISNING AV SAMRÅD MED ANGRÄNSANDE KOMMUNER OCH LST	24
6.4	OLIKA AKTÖRERS ROLLER	24
6.5	KOMMUNENS MÅL FÖR SERVICE	24
6.5.1	<i>Kommunens prioriteringar</i>	24
6.6	BESKRIVNING AV SERVICEORT	25
6.7	HANDLINGSPLAN	26
7	EXEMPEL FRÅN ANDRA LÄN	28
7.1	SERVICEPLANER	28
7.2	GODA SERVICEIDÉER OCH DUKTIGA ENTREPRENÖRER.....	28
	REFERENSER.....	28

1 Planeringens utgångspunkt

1.1 Motiv och målgrupper för kommunal serviceplanering

För att jobb och tillväxt ska ske i hela landet krävs tillgång till grundläggande service. Både kommersiell och offentlig service har betydelse för att skapa miljöer där det är attraktivt att bo och arbeta, starta och driva företag samt turista.

En kommunal serviceplan bör beakta tre målgruppers tillgång till service:

- Boende (unga, äldre, personer med funktionsnedsättning, nyanlända)
- Företagen i bygden (inklusive attraktivitet för nya företag)
- Turister (sommar, vinter, besökare från andra länder)

1.1.1 Goda erfarenheter

Arbetet med att ta fram en serviceplan har visat sig höja servicefrågornas status i de kommuner som upprättat serviceplaner. Servicefrågorna förankras i olika förvaltningar och fastställs av politiker. Servicefrågorna har arbetats in i andra kommunala planer. Serviceplanen har också fungerat som ett verktyg och underlag i samarbetet mellan lokala utvecklingsgrupper och kommunen.

2016 hade 89 kommuner av 290 någon form av aktuellt planarbete inom kommersiell service, enligt Tillväxtverket¹. I Dalarna och Jämtland har nästan alla kommuner tagit fram en kommunal serviceplan eller motsvarande.

Många kommuner i Värmland arbetar framgångsrikt och medvetet med servicefrågorna sedan lång tid tillbaka. Med serviceplaner blir arbetet säkrat genom att det finns tydliga rutiner för vilken förvaltning som gör vad. Det hänger inte lika mycket på att en eller några personer driver frågan.

1.1.2 Investeringsstöd till service

Länsstyrelsen har fått 16,5 miljoner SEK som kan sökas för investeringar som stärker den grundläggande kommersiella servicen på landsbygden. Investeringsmedlen finns i Landsbygdsprogrammet 2017-2020. Beslut om stöd fattas utifrån nationella och regionala urvalskriterier. Länsstyrelsen har prioriterat alla orter med en befintlig dagligvarubutik eller drivmedelsstation i en bilaga, d v s befintliga verksamheter får poäng. Det är en praktisk övergångslösning som innebär att Länsstyrelsen idag inte kan ge stöd till en servicepunkt i en ort som saknar både butik och drivmedelsstation.

Samma poäng får även en investering på en serviceort som prioriteras av kommunen i en fastställd serviceplan eller motsvarande. När kommunen har prioriterat orten i en serviceplan kan Länsstyrelsen ge stöd till en servicepunkt som etableras hos någon aktör med personal som t ex hembygdsgård, församlingshem, idrottsförening, hotell eller café. Dessa aktörer kan erbjuda betaltjänster, samordnad post- och paketutlämning eller vara apoteksombud. Om de bygger ett kylrum är även samordnad leverans av matkassar en möjlig servicelösning. Ett exempel är ”Stavsjö digitala lanthandel”² som är ett gemensamt kylrum i ett föreningshus. Dit

¹ Tillväxtverket. Återrapportering av insatser inom området kommersiell service för företag och medborgare i serviceglesa områden. 2017-04-10 (Till näringsdepartementet)

² Service i glesbygd SOU 2015:35, s 64.

levereras matkassar en gång per vecka från ICA Maxi i Norrköping 2,5 mil därifrån. Idén väcktes ursprungligen för att ge äldre personer i Stavsjö, som inte enkelt kan ta sig till en dagligvarubutik, möjlighet att bo kvar. Efter att verksamheten hade varit igång ett halvår var det lika många barnfamiljer som äldre som använder tjänsten.

Eftersom kommunerna har planmonopol är det bara kommunerna som kan prioritera serviceorter. Det är fritt fram att prioritera hur många serviceorter som helst och det finns inte heller något minimikrav på vilken service som skall finnas i en serviceort. Den grundläggande idén är dock att försöka samla flera olika servicetyper till samma ort så att de olika verksamheterna drar ”kunder” till varandra. På det sättet blir hela bygden mer attraktiv.

1.1.3 Användbar i fler sammanhang

En kommunal serviceplan är användbar i fler sammanhang. Den kan vara ett underlag till t ex:

- Översiktsplanen
- Tillväxtstrategin
- Kollektivtrafikplaneringen
- Samråd om återvinningsstationer
- Arbetet med att i översiktsplanen identifiera lämpliga LIS-områden
- Identifiering av samhällsviktiga verksamheter
- Upprättandet av lokala risk- och sårbarhetsanalyser
- Totalförsvarsplanering
- Beslut om nya etableringsorter för ombud till t ex Apoteket, post- och paket-tjänster, grundläggande betaltjänster, Systembolaget

1.2 Typ av plan

Länsstyrelsen Värmland rekommenderar att serviceplanen görs som en fristående plan. Då tillgången till service kan ändras snabbt är det bra med en plan som lika snabbt kan anpassas till nya förutsättningar. En fristående plan är lätt att revidera och kan därmed vara ett mer levande dokument.

Serviceplanen ersätter varuförsörjningsplanen som hade en mer avgränsad målgrupp.

Några kommuner har valt att arbeta in servicefrågorna i översiktsplanen istället för att göra en separat plan, t ex Ludvika kommun. Någon kommun har valt att göra en mer omfattande landsbygdsplan som även inkluderar servicefrågorna.

1.3 Serviceplanens avgränsning

Service har olika innebörd för olika människor. För vissa är närheten till en dagligvarubutik avgörande medan andra behöver besöka arbetsförmedlingens kontor regelbundet. En skola gör byn attraktiv för barnfamiljer. Företag kanske är mest beroende av fungerande paketdistribution, bredband och att kunna lämna dagskassar eller tanka fordon. Toleransnivån för hur långt man har till olika servicefunktioner är olika för olika människor. Service kopplas till många olika aktörer; företag, myndigheter och kommuner, vilket kräver att servicefrågorna hanteras på olika sätt.

Regionala serviceprogrammet, RSP, avgränsas till grundläggande kommersiell service vilket är dagligvaror, drivmedel, grundläggande betaltjänster, post&paket samt apotekstjänster.

Länsstyrelsen rekommenderar att kommunens serviceplan huvudsakligen har samma avgränsning som RSP, när det gäller kommunens mål och handlingsplan. Eventuellt kan kommunen inkludera återvinningsstationer, utlämningsställen för Systembolaget, ombud för Svenska spel och ATG samt biljettombud för kollektivtrafik som är nära förknippat med den grundläggande kommersiella servicen. Utöver det bör kommunal service som utlokaliseras på servicepunkter ingå.

Det är bra om serviceplanen ger en bredare bild av tillgången till både kommersiell och offentlig service vid beskrivningen av respektive serviceort. Då får alla aktörer samma helhetsbild av aktuella serviceorter.

2 Styrande planer och förordningar

Det finns några förordningar som styr verksamheten inom området grundläggande kommersiell service.

2.1 Regionala serviceprogrammet

Arbetet med Regionala Serviceprogram, RSP, har pågått sedan år 2002. Det är Näringsdepartementet som ger Länsstyrelse/Regionkommun i uppdrag att formulera ett program för hur de vill arbeta med grundläggande kommersiell service på landsbygden. RSP ska peka ut prioriterade mål och områden. RSP ska vara väl förankrad. Programmets mål följs upp årligen och det skrivs också en årlig handlingsplan, som redovisas till Tillväxtverket och vidare till Näringsdepartementet.

De Regionala Serviceprogrammen har med tiden fått allt större tyngd som politiskt styrmedel.

- Regionala utvecklingsstrategin, RUS, ska beakta RSP.
- RSP är vägledande för Tillväxtverkets beslut om projektmedel till Lokala servicelösningar.
- RSP är styrande och ska harmonisera med den Regionala Handlingsplanen för Landsbygdsprogrammet, RHP, som i sin tur styr Länsstyrelsens beslut om investeringsstöd inom kommersiell service.

2.1.1 Riktlinjer för regionala serviceprogram

Enligt de riktlinjer som Tillväxtverket har tagit fram för de regionala serviceprogrammen ska ett arbete bedrivas som bidrar till att:

- befintliga och nya satsningar på samverkanslösningar uppmuntras och initieras,
- nya typer av mötesplatser växer fram,
- samordning mellan aktörer och insatser främjas för att öka tillgången till service i gles- och landsbygder för kvinnor, män och företag samt
- tydliggör kopplingar mellan tillgång till service och näringslivets utveckling.

Enligt riktlinjerna är ett kommunalt deltagande och engagemang avgörande för genomförandet. Programmen ska beskriva på vilket sätt det kommunala deltagandet och engagemanget ska understödjas och uppmuntras inom ramen för programmen.

Det nu aktuella Regionala Serviceprogrammet gäller 2014-2018. Länsstyrelsen har fått i uppdrag av regeringen att förlänga RSP till 2020. Regeringen vill att programperioden ska sammanfalla med EUs programperiod och därmed Landsbygdsprogrammet. Länsstyrelsen har som mål att under 2018 besluta om en reviderad RSP för perioden 2018-2020.

Länsstyrelsen ansvarar för RSP t o m 2018. Från 2019 flyttar ansvaret för RSP över till den nya Regionkommunen.

2.2 Förordning om stöd till kommersiell service

Den första förordningen om stöd till kommersiell service kom redan 1973. Nu styrs stödgivningen av Förordning SFS 2000:284 om stöd till kommersiell service.

<http://www.notisum.se/pub/Doc.aspx?url=/rnp/sls/lag/20000284.htm>.

I 6§ framgår att ”Stöd får lämnas endast om kommunen har planerat varuförsörjningen på ett sådant sätt att behovet av stöd kan bedömas.”

2.3 Förordning om stöd för landsbygdsutvecklingsåtgärder

Förordning 2015:406 om stöd för landsbygdsutvecklingsåtgärder styr Landsbygdsprogrammet. Från december 2016 söks investeringsstöd inom kommersiell service via Landsbygdsprogrammet. I förordningen framgår:

”För att berättiga till stöd ska investeringarna vara förenliga med kommunala planer och befintliga lokala utvecklingsstrategier samt regionala utvecklingsstrategier och andra relevanta regionala strategier, planer och program.” (6 kap 12§)

2.4 Plan- och Bygglag

Plan- och Bygglag 2010:900 reglerar hur kommunerna ska arbeta med planer. ”Det är en kommunal angelägenhet att planlägga användningen av mark och vatten enligt denna lag” (1 kap 2 §).

”Vid planläggning enligt denna lag ska hänsyn tas till behovet av att det inom eller i nära anslutning till områden med sammanhållen bebyggelse finns

1. gator och vägar
2. torg
3. parker och andra grönområden
4. lämpliga platser för lek, motion och annan utevistelse
5. möjligheter att anordna en rimlig samhällsservice och kommersiell service.” (2 kap 7 §)

<http://www.notisum.se/Pub/Doc.aspx?url=/rnp/sls/lag/20110338.htm>

3 Definitioner och förklaringar

Varje område har sina begrepp, fackuttryck och definitioner. Tyvärr finns en del begreppsförvirring. Serviceutvecklingen i Värmland vinner på att vi enas om gemensamma begrepp. Det finns inga önskemål från Länsstyrelsen om att använda all fackuttryck eller klassificera butiker och drivmedelsstationer. Syftet är att underlätta och ge alla aktörer en gemensam referensram.

3.1 Tätort och landsbygd

En tätort definieras av SCB som ett tätbebyggt område med minst 200 invånare där avståndet mellan husen är mindre än 200 meter samt där andelen fritidsfastigheter understiger 50 procent.

Landsbygd definieras i Landsbygdsprogrammet som områden utanför tätorter med fler än 3 000 invånare.

I Värmland finns kommunhuvudorter som har färre än 3000 invånare. Dessa kommuner består enbart av landsbygd, enligt denna definition.

3.2 Grundläggande kommersiell service

Med grundläggande kommersiell service menas dagligvaror, drivmedel, post, apotek och grundläggande betaltjänster (kontanter, betalningsförmedling, dagskassahantering).

3.2.1 Dagligvaruhandel

En butik med **mångsidigt utbud av dagligvaror ska ha minst 1 000 artiklar**, varav varugrupperna mejeri, charkvaror, ägg, färskt bröd, frukt och grönsaker bör finnas representerade (SFS 2000:284, 21a§). För butiker med omsättning under två miljoner kronor kan avsteg göras från ovanstående definition av mångsidigt utbud. Dock ska sådan butik vara betydelsefull för annan grundläggande kommersiell service.

Enligt Handelsns utredningsinstitut, HUI, säljer dagligvaruhandeln: livsmedel, tobak, tidningar, blommor, systembolag, apotekens receptfria- och egenvårdsprodukter. Renodlad postorder och e-handel ingår ej. De olika dagligvarukedjorna har egna interna butiksklassificeringar. HUI klassificerar butikstyper enligt nedan (KOD/BUTIKSTYP).

100 KOMMANDE BUTIK

109 HUVUDKONTOR LIVS

110 STORMARKNAD - minst 2 500 kvm säljyta, externt läge och varuhussortiment (minst 20 % av omsättningen utgörs av specialvaror).

120 VARUHUS - minst 1 500 kvm säljyta, varuhussortiment och som ej är stormarknad.

200 VARUMARKNAD - livsmedelsbutik (butik där minst 50 % av omsättningen utgörs av livsmedel och som ej är varuhus eller stormarknad) med minst 800 kvm säljyta och där minst 20% av säljytan (alt. 10% av omsättningen) utgörs av specialvaror.

210 DAGLIGVARUMARKNAD - livsmedelsbutik med minst 800 kvm säljyta och som ej är varumarknad.

220 VARUHALL - livsmedelsbutik med 400-799 kvm säljyta där minst 20% av säljytan (alt. 10% av omsättningen) utgörs av specialvaror.

230 DAGLIGVARUHALL - livsmedelsbutik med 400-799 kvm säljyta och som ej är varuhall.

240 SERVICEBUTIK - livsmedelsbutik med högst 250 kvm säljyta, öppen på söndagar samt minst 70 timmar per vecka.

270 TRAFIKBUTIK - servicebutik i anslutning till bensinstation.

280 ÖVRIGA DAGLIGVARUBUTIKER - livsmedelsbutik med högst 399 kvm säljyta och som ej är servicebutik.

290 SÄSONGSBUTIK - livsmedelsbutik som endast är öppen del av året.

299 ÖVRIG LIVS - begränsat dagligvarusortiment (ett fåtal enheter, ej Dagligvarubutik)

3.2.2 Drivmedelstation

En branschövergripande klassificering av olika drivmedelsstationer saknas. Däremot har alla nationella kedjor egna interna klassificeringar.

En tydlig uppdelning är mellan AUTOMAT-stationer som är obemannade och SERVICE-stationer som är bemannade.

På landsbygden är det vanligt med singelpumpar. Moderna singelpumpar kan användas för upp till fyra olika drivmedelsslag, förutsatt att det finns fyra cisterner.

Drivmedelsstationer har oftast en verksamhet som är beroende av lokalisering. De anläggningar som ligger längs stora vägar är inriktade mot kundernas behov av att äta, dricka och tanka. De anläggningar som ligger i tätorter har oftast kringtjänster som biltvätt, uthyrning av släp, butiker o s v.

Enligt branschorganisationen Svensk Bensinhandel kan drivmedelsstationerna grovt delas in utifrån försäljningsvolymen i blöta drivmedel. Medelförsäljningen är drygt två miljoner liter årligen.

- LITEN: upp till 1,5 miljoner liter drivmedel per år.
- MELLAN: 1,5 – 3 miljoner liter drivmedel per år.
- STOR: över 3 miljoner liter drivmedel per år.

Alla verksamma drivmedelsstationer har ett latent miljöansvar. Om verksamheten avvecklas ska marken saneras.

Ägandet och driften av drivmedelsstationerna kan se mycket olika ut även inom samma varumärke. Det finns drivmedelsstationer som ägs och drivs av nationella kedjor som i sin tur ägs av internationella bolag. Andra drivmedelsstationer drivs av franchiseföretagare som jobbar under samma varumärke. Vidare finns lokala företagare som äger fastigheten och fasta anläggningar som cisterner, medan driften är utarrenderad till en nationell kedja. Vidare finns kooperativt ägda kedjor.

3.2.3 Ombud

Några bolag har avtal med staten/regeringen om att erbjuda sina tjänster på landsbygden genom ombud. Ombuden får viss ersättning. Kraven på ombuden kan vara kompetens, deltagande på kurser, omsättning, öppettider, utformning av lokaler et c. Andra ombud jobbar

helt på kommersiella villkor. Ofta finns det med i kalkylen att ombudsverksamheten lockar in kunder i butiken vilket ger en viss merförsäljning.

3.2.4 Post- och Paketombud

I Sverige finns ett växande antal aktörer som offensivt säljer pakettjänster. De fem största aktörerna är:

- PostNord ca 1 600 ombud
- DB Schenker ca 1 600 ombud
- DHL ca 1 300 ombud
- Bussgods/Bring ca 600 ombud
- UPS.

UPS ombudsnät är under uppbyggnad.

Uppgifterna ovan är hämtade från branschföreningen Sveriges Paketombud.
<http://www.sverigespaketombud.se/> Där finns mer info om de olika bolagen.

E-handeln är under kraftig tillväxt vilket medför att behovet av ombud och lagerrum antas öka framöver.

PostNord historik

Svenska Posten avreglerades och bolagiserades 1994. Posten delades i en del för betalningar (Svensk Kassaservice) och en del för meddelande och logistik (Postombud och Företagscenter). Postkontoren stängdes med start 2001. Svensk Kassaservice avvecklades 2009. Posten Norden bildades 2009 genom ett samgående mellan svenska Posten och Post Danmark, senare bytte koncernen namn till PostNord. Moderbolaget i koncernen ägs till 60 procent av svenska staten och till 40 procent av danska staten.

Riktlinjer för etablering av ombud för PostNord

PostNord har följande krav på sina ombud. De ska vara anpassade för funktionshindrade, ha ordnad ekonomi samt ligga strategiskt bra rent geografiskt. Likaså behövs lämpliga utrymmen för paket. Med ett ökande antal kollin i dag ökar också kraven på mer lageryta i butiken. Ca två dagar är liggetiden för paket i butik.

Riktlinjer vid etableringsbehov av ombud för PostNord:

- Ett ombud täcker generellt 4 000 hushåll på en ort i tätort.

Avstånd Tätort, (fler än 1 500 hushåll)

- 15 min gång, enkel väg
- 15 min med kommunikation, enkel väg
- Avvikelse kan förekomma

Avstånd Tätort och Tätortsnära (färre än 1 500 hushåll)

- Ej längre än 10 km enkel väg
- Avvikelse kan förekomma

Avstånd Glesbygd

- Inom 50 km enkel väg
- Avvikelse kan förekomma

3.2.5 Apotekstjänster

Apoteket AB har apoteksombud på landsbygden som finansieras via avtal med staten/regeringen. Där sker utlämning av receptbelagd medicin. Apoteksombuden förmedlar recept och lämnar ut beställda läkemedel. Apoteksombud får dessutom sälja ett bredare sortiment av receptfria läkemedel än det mer begränsade sortiment som får säljas av de anmälda försäljningsställen som inte är apoteksombud.

För apotek i glesbygd finns möjlighet att söka bidrag genom förordningen (2013:80) om apoteksstöd i glesbygd.

3.2.6 Grundläggande betaltjänster

Grundläggande betaltjänster är tjänster som gör det möjligt att:

- Ta ut och sätta in kontanter
- Sätta in dagskassa från företag och föreningar på bankkonto
- Betala räkningar

Det finns ett politiskt beslutat mål att alla i samhället ska ha tillgång till grundläggande betaltjänster till rimliga priser oavsett var man bor eller var ett företag eller förening är verksamt. Betaltjänstombud kan få statligt stöd. Läs mer i kapitel 4.

Mer information om grundläggande betaltjänster finns att läsa på Länsstyrelsens webbsida. <http://www.lansstyrelsen.se/Varmland/Sv/naringsliv-och-foreningar/naringslivsutveckling/Pages/betaltjanster.aspx>

3.3 Annan kommersiell service

Annan kommersiell service är andra typer av butiker, restauranger, caféer, boendeanläggningar för turism, elektriker, byggfirmor, taxi e t c.

3.3.1 Svenska Spel

Lotter och spel ingår inte i begreppet grundläggande kommersiell service. Däremot bidrar det till dagligvarubutikernas attraktivitet. Butikerna kan vara

- Lottombud
- Spelombud Online.

Många landsbygdsbutiker säljer lotter som ombud för Svenska Spel. Svenska Spel har minimikrav på sina ombud. För att bli ombud för on-line-spel ställs krav på omsättning (minst fyra miljoner), öppettider, investeringar, försäljning och utbildning. Ett fåtal dagligvarubutiker på landsbygden når upp till dessa krav.

<https://om.svenskaspel.se/spelombud/>

Svenska Spel kan göra undantag från sina krav på butiken om butiken bedöms vara särskilt strategiskt viktig. Då krävs intyg från RSP-ansvarig. Butiken bör ligga i en serviceort som är utpekad i den kommunala serviceplanen.

3.3.2 AB Trav & Galopp, ATG

ATG har ombud för spel på hästar, d v s trav och galopp. De grundläggande kraven på ombud är bl a att bolaget har en årsomsättning över fyra miljoner kronor samt att samtliga firmateknare har god inkomst och ekonomi. Det ska finnas utrymme för ATGs utrustning i

kassalinjen samt utrymme för en spelavdelning. Spelansvarig person ska godkännas. Det kostar 20 000 kronor exklusive moms att bli ATG-ombud och halva beloppet att bli ATG GO-butik. Utöver grundkriterier finns riktlinjer som beaktas vid ansökan. Se: <https://www.atg.se/butik/ansokan-atg-butik> Öppna ansökningsformuläret för mer info.

3.3.3 Systembolaget

Alkoholhaltiga drycker ingår inte i begreppet grundläggande kommersiell service. Däremot bidrar det till att stärka dagligvarubutikens attraktivitet. Många butiker på landsbygden är ombud för Systembolaget, s k utlämningsställen.

Systembolaget bedömer om ett nytt utlämningsställe kan etableras utifrån följande kriterier:

- Ort med minst 500 invånare (helhetsbedömning med avseende på säsong, kringliggande landsbygd mm)
- Minst 15 km till närmaste utlämningsställe
- Minst 20 km till närmaste Systembolaget-butik.

Utlämningsstället får ersättning från Systembolaget med 7 kr/kvitto plus 1 kr/enhet (=flaska, burk).

Systembolaget har normalt inte samråd med kommuner i samband med etablering av utlämningsställen. De skulle se positivt på kommunala serviceplaner, särskilt för att hitta nya utlämningsställen på servicepunkter, enligt etableringsansvarig.

3.3.4 Återvinningsstationer

Förpacknings- och tidningsinsamlingen, FTI, driver samtliga återvinningsstationer, se www.ftiab.se Här sker insamling av olika typer av förpackningar samt tidningar.

Verksamheten finansieras genom producentavgifter samt försäljning av insamlat material. Observera att det är skillnad mellan återvinningsstationer och återvinningscentraler.

Återvinningscentraler drivs av kommuner och där sker insamling av alla andra typer av avfall.

FTI anlägger och driver alla återvinningsstationer. FTI äger inte fastigheter utan anvisas kommunal mark eller arrenderar privat mark

FTI beslutar var återvinningsstationer skall anläggas eller avvecklas. Inför beslutet förs en diskussion med kommunen. Vanligen deltar tjänstemän som arbetar med planfrågor och renhållning. Ibland deltar en miljö- & hälsoskyddsinspektör eftersom de har tillsyn över FTIs verksamhet. En serviceplan kan vara ett bra underlag vid sådana samråd.

Det är ofta svårt att hitta lämplig mark för en återvinningsstation. Kriterier för placering av stationerna är bl a att det finnas en helårsöppen butik och/eller ett befolkningsunderlag på 1 000-1 500 personer. Det skall finnas angöringsplats för lastbilar, belysning mm. FTI har tillgång till en GIS-databas där man ser befolkning, befintliga återvinningsstationer och glesa områden.

3.3.5 Biljettombud för kollektivtrafik

Värmlandstrafik har ombud som är försäljningsställen för biljetter och kort. Idag finns 38 försäljningsombud i Värmland. Etableringen styrs utifrån efterfrågan. Kontaktperson är Katrin Berggren på Värmlandstrafik.

3.4 Offentlig service

Både staten, regioner/landsting och kommuner erbjuder service.

3.4.1 Statlig service

Exempel på statlig service är polisen, försäkringskassan, arbetsförmedlingen, trafikverket, universitet e t c.

3.4.2 Region/landstings service

Exempel på regional-/landstingsservice är sjukvård, regional kulturverksamhet, länstrafik samt regional utveckling.

3.4.3 Kommunal service

I den kommunala servicen ingår tillgång till förskola, skola, gymnasium, skolbussar, äldrevård, bibliotek, räddningstjänst, planärenden för byggnation, vatten- & avlopp, avfallshantering, återvinningscentraler, miljö& hälsoskyddsärenden, energiförsörjning, bredband, kultur- och fritidsverksamhet, service till näringslivet, turistinformation mm. Vissa delar drivs i kommunal regi andra delar upphandlas från privata företag.

Många kommuner erbjuder viss offentlig service genom servicepunkter, se kapitel 3.8.

3.5 LIS-område

Kommunerna kan i sina översiktsplaner peka ut områden för landsbygdsutveckling i strandnära lägen, så kallade LIS-områden. Syftet är att långsiktigt stimulera den lokala och regionala utvecklingen på landsbygden. Redovisningen i översiktsplanen ska vara vägledande när man prövar ansökningar om dispenser från strandskyddet och upphävande av strandskyddet i detaljplaner.

Inom ett LIS-område kan det särskilda skälet för landsbygdsutveckling användas vid dispens och upphävande av strandskyddet. Kommunen ska kunna motivera beslutet i varje enskilt fall. Åtgärden ska till exempel bidra till att skapa långsiktiga arbetstillfällen eller till att det fortsatt ska kunna finnas butiker och offentlig service på landsbygden Exempel på åtgärder som kan få dispens:

- En turistanläggning där tillgång till stränder och vatten är en förutsättning eller åtminstone en avsevärd fördel.
- Verksamheter som behöver kombineras för att täcka upp säsongen och få bättre lönsamhet.
- Nya bostäder för att ge tillräckligt många boende i området så att kommersiell och offentlig service ska kunna finnas kvar.

Läs mer: <http://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/sa-planeras-sverige/planering-av-mark-och-vatten/strandskydd/landsbyggsutveckling-i-strandnara-lagen/>

Att koppla ihop den fysiska planeringen med serviceplaneringen ger vinster i flera olika sammanhang. En del kommuner har redan pekat ut LIS-områden i översiktsplanen. Då är det bra att i serviceplanen peka ut vilka LIS-områden som skulle stärka respektive serviceort vid en framtida utbyggnad av bostäder eller andra verksamheter.

För de kommuner som inte har pekat ut LIS-områden är serviceplanen ett bra underlag i LIS-processen.

3.6 Serviceort

Kommunen kan peka ut serviceorter i en serviceplan. På serviceorten har kommunen en ambition att skapa förutsättningar för kommersiell och offentlig service. Det gäller i första hand grundläggande kommersiell service d v s dagligvaror, drivmedel, post- och paketjänster, apotekstjänster samt grundläggande betaltjänster.

Motivet för att peka ut serviceorter är att samla olika serviceslag så de drar kunder till varandra. Det samlade serviceutbudet stärks och därmed ortens attraktivitet. Exempelvis är det enkelt för någon att handla i butiken som ligger intill ett äldreboende, när personen har varit på besök på äldreboendet. När paketutlämning finns i butiken lockas de som hämtar paket att handla dagligvaror samtidigt.

Servicenivån skiljer sig mellan olika kommuner och mellan olika orter inom kommunerna. Service på en ort kan t ex vara:

- Dagligvarubutik/er,
- Övrig detaljhandel
- Drivmedelsstation
- Laddstolpe
- Post- och paketjänster
- Apotekstjänster
- Grundläggande betaltjänster (kontantuttag, insättning av dagskassa, hjälp att betala räkningar)
- Annan kommersiell service t ex inom turismnäringen
- Förskola, skola, fritidshem
- Bibliotek/skolbibliotek/bokbuss/bibliotekslåda
- Anläggningar för idrott och motion hela året (idrottslokaler, motionsspår, vandringsleder mm)
- Samlingslokaler för kultur- och föreningsaktiviteter
- Religiösa samlingslokaler; kyrka/frikyrka/församlingshem/moské
- Omsorg och stöd till äldre och personer med funktionsnedsättning
- Räddningstjänst
- Hälso-, sjuk- och tandvård
- Kollektivtrafik med viss turtäthet
- Fri tillgång till Wifi.
- Återvinningscentral

3.7 Kommunala servicekontor

Vissa kommuner driver servicekontor i större orter utanför huvudorten med kommunal personal. De erbjuder allmän kommunal service, biblioteksfilialer, turistinformation, konsumentinformation mm. Exempel är Falu kommun som har flera servicekontor.

Torsby har ett samverkanskontor i Sysseleback. Där finns mötesrum och vissa av kommunens tjänstemän finns tillgängliga vissa dagar varje vecka. Det är bl a byggkontoret, företagsrådgivare, överförmyndare. Även arbetsförmedlingen och försäkringskassan utnyttjar dessa kontor.

3.8 Servicepunkt

Servicepunkt är ett begrepp som använts med något olika definitioner runt om i landet. En servicepunkt samlar service från kommunen, statliga och privata företag. Det har funnits försök att även inkludera statliga myndigheters service, men det har hittills varit svårt. Servicepunkten fungerar även som en social mötesplats för invånarna. Servicepunkter har oftast etableras i dagligvarubutiker eller drivmedelsstationer. Det kan stärka befintlig kommersiell service så att den har möjlighet att finnas kvar.

Örnsköldsviks kommun har tagit fram en logotype för servicepunkt som har fått stor spridning i landet. Den som vill använda logotypen ska kontakta Örnsköldsviks kommun. Örnsköldsviks kommun framhåller att det bör finnas någon grundläggande kommersiell service kopplad till en servicepunkt, för att logotypen ska få användas.



Logotype för servicepunkt som fått stor spridning i landet.

En servicepunkt kan också etableras hos annan aktör om det vare sig finns dagligvarubutik eller bemannad drivmedelsstation på orten eller om dessa aktörer är ointresserade. Andra aktörer kan vara en annan butik än dagligvarubutik, en förening, kyrkans församling, vandrarhem, café, tillverkningsföretag, tjänsteföretag e t c. Viktigt är att lokalen är öppen för alla, att det finns personal och att öppettiderna är tillfredsställande. Det behövs kreativa lösningar som är anpassade till bygden.

Samlokalisering av vissa ombudstjänster kan göra att servicenivån på en ort höjs. Post-och paketföretagen kanske kan köra ut paket två-tre dagar per vecka till en servicepunkt medan de annars bara erbjuder direktleverans en gång per vecka till företag i bygden.

Exemplet Stavsjö digitala lanthandel: När butiken i Stavsjö stängde kunde en dagligvarubutik på 2,5 mils avstånd leverera livsmedel (matkassar) till Stavsjö. Förutsättningen var att det byggdes ett mellanlager/kylrum och att leveransen samordnades till bestämda veckodagar. <http://www.landsbygdsnatverket.se/vadarlandsbygdsnatverket/verksamhetsomraden/serviceilandsbygder/serviceexempel/digitallanthandellosningenforstavsjo.4.4d76c93415c3663487cc5ee.html>

Flera kommuner har avtal med butiker eller andra aktörer om att erbjuda invånare, företag och besökare viss kommunal service. Ersättningen kan variera för olika servicepunkter inom samma kommun, beroende på vilka delar som ingår. Det kan vara t ex:

- Fritt Wi-Fi
- Tillgång till dator, skrivare och scanner.
- Tillgång till möteslokal med digital projektor.

- Hjälp att utföra tjänster via internet; e-handel, betaltjänster, söka information, låna böcker, boka tid på vårdcentralen et c.
- Biblioteksfilial, bokinlämning, hållplats för bokbuss
- Anslagstavla för föreningar och privatpersoner
- Turistinformation (personlig hjälp, digitalt, broschyrställ, försäljning av fiskekort et c)
- Info om kollektivtrafik. (Försäljningsombud för Värmlandstrafik).
- Offentlig toalett
- Offentlig soptunna
- Offentliga parkeringsplatser för annat ändamål t ex vandringsled, badplats, pendlarparkering et c
- Café eller enkel caféhörna för att erbjuda mötesplats
- Erbjuder hemkörning av livsmedel
- Generösa öppettider
- Hjärtstartare

Tillväxtverkets erfarenhet är att det måste finnas en långtgående samverkan och samhandling mellan det offentliga, privata och ideella på den lokala nivån när det gäller olika slag av servicelösningar. Det har visat sig att medborgarnas tillgång till service förbättras om också kommunerna och de statliga myndigheterna samverkar. Samordning av olika typer av resurser från olika håll kan leda till att resultatet blir mer än delarna.

Länsstyrelsens krav för att ge investeringsstöd till en servicepunkt är att det finns minst en grundläggande kommersiell service, d v s dagligvaror, drivmedel, post/paket, apotek, grundläggande betaltjänster.

3.9 Livsmedelsupphandling till småkök

Flera kommuner i Värmland använder en modell för livsmedelsupphandling till småkök. Modellen utvecklades i Arvika kommun och vidareutvecklades därefter i ett kommungemensamt projekt. Kortfattat kan metoden beskrivas; en kommun delas in i flera mindre geografiska områden. I varje område finns ett antal kommunala småkök t ex förskolor, skolor, fritidshem och äldreboenden. Lokala detaljhandlare, liksom grossister, inbjuds att lämna anbud på att leverera livsmedel till ett eller flera av dessa områden genom en ramupphandling. Resultatet är att flera dagligvarubutiker på landsbygden har avtal med en kommun om att leverera livsmedel till småköken inom sitt närområde.

3.10 Tillgänglighet

Tillgänglighet är ett svårt ord som används olika av olika aktörer och myndigheter. Länsstyrelsen vill lyfta problematiken. För att undvika missförstånd är det bra om alla förtydligar med exempel eller förklarande text.

Jordbruksverket ansvarar för Landsbygdsprogrammet som styr fördelningen av investeringsstöd. En nationell prioritering är ”ökad tillgänglighet” och då avses funktionell tillgänglighet. Det kan vara personer som är rörelsehindrade och behöver fysisk anpassning t ex en ramp eller bredare gångar. Det kan även vara åtgärder för att hjälpa syn- eller hörselskadade.

Digital tillgänglighet blir allt viktigare för flera målgrupper. Post & Telestyrelsen, PTS, har tagit fram en vägledning för tillgänglighetsstandarden som handlar om digital tillgänglighet.

<http://www.pts.se/sv/Dokument/Rapporter/Funktionshindre/2016/Vagledning-for-tillganglighetsstandarden-EN-301-549/>

Plan- & bygglagen har krav på tillgänglighetsanpassning och då avses funktionell tillgänglighet.

Tillväxtverket använder begreppet ”tillgänglighet till kommersiell service”. Tillgängligheten till kommersiell service kan förbättras eller stärkas genom att minska avstånd, öka öppettider, snabbare restid etc. Tillgänglighet i den här betydelsen kan mätas i tid eller kilometer eller graderas (mycket dålig...mycket bra).

3.11 Bredband

Tillgång till bredband är avgörande för att kunna erbjuda de flesta serviceslag. Det finns bredbandsstrategier på både nationell, regional och kommunal nivå.

Mer info om den nationella bredbandsstrategin finns på PTS webb.

<http://www.pts.se/sv/Bransch/Internet/Bredbandsstrategin/>

För att kunna erbjuda bredband med hastigheter på minst 100Mbit/sekund krävs fibernät.

3.12 Samhällsviktig verksamhet

Kommunernas krisberedskapsarbete regleras i lagen 2006:544 om kommuners och landstings åtgärder inför och vid extraordinära händelser i fredstid och höjd beredskap, LEH. Vart fjärde år ska en ny risk- och sårbarhetsanalys, RSA, tas fram och resultatet av arbetet rapporteras till länsstyrelsen. RSA ska följas upp regelbundet av respektive kommun och rapporteras årligen. I upprättandet av den kommunala RSA ska kommunen identifiera lokalt samhällsviktig verksamhet. Med samhällsviktig verksamhet avses en verksamhet som uppfyller minst ett av följande villkor:

- Ett bortfall av, eller en svår störning i verksamheten som ensamt eller tillsammans med motsvarande händelser i andra verksamheter på kort tid kan leda till att en allvarlig kris inträffar i samhället.
- Verksamheten är nödvändig eller mycket väsentlig för att en redan inträffad kris i samhället ska kunna hanteras så att skadeverkningarna blir så små som möjligt.

De verksamheter som tas upp i den lokala serviceplanen kan mycket väl också vara lokalt samhällsviktiga verksamheter. Därför är det viktigt att ha en dialog med kommunens beredskapssamordnare så att man säkerställer robusthet och redundans för verksamheten. Att säkerställa de viktigaste samhällsfunktionerna är också en del av totalförsvarsplaneringen som nu enligt regeringen ska beaktas i all samhällsplanering.

3.13 Lokal utvecklingsgrupp

Lokal utvecklingsgrupp används som ett samlingsnamn för alla former av föreningar som jobbar med lokal utveckling. I praktiken kan det vara en bygdegårdsförening, hembygdsförening, byalag, sockenförening, intresseförening, utvecklingsgrupp, framtidsnätverk, företagarförening eller fotbollsklubb som fungerar som just den bygdens utvecklingsgrupp.

Riksorganisationen Hela Sverige ska leva företräder cirka 5 000 lokala utvecklingsgrupper som finns runt om i landet. Många lokala utvecklingsgrupper är samlade på Hela Sverige ska

levas webbsida. <http://www.helasverige.se/varmland/hssl-vaermland/lokala-utvecklingsgrupper/>

3.14 Utvecklingsmetoder

Alla metoder för landsbygdsutveckling bygger på dialog och samverkan mellan olika aktörer. Nedan beskrivs några utvecklingsmetoder kortfattat. Alla länkar finns samlade på sajten för Regionalaserviceprogrammet.org under fliken länkar.

3.14.1 Leader-metoden

Leader är en metod för att utveckla en bygd utifrån lokala förutsättningar både på landsbygden och i staden. I varje område tar privat, ideell och offentlig sektor gemensamt fram en lokal utvecklingsstrategi där man kommer överens om vilka insatser som ska prioriteras under kommande programperiod. Metoden bygger på samarbete mellan olika sektorer och aktörer i ett område utifrån lokala initiativ och förutsättningar. Det är de som bor och verkar i området som driver och påverkar utvecklingen. En godkänd utvecklingsstrategi innebär att området får en budget för utvecklingsprojekt. Organisationer, föreningar, företag och myndigheter som har idéer som bidrar till utveckling av ett område kan söka stöd från leaderområdet för att genomföra projekt.

Själva ordet Leader är en förkortning av det franska ”Liaison Entre Actions de Développement de l’Economie Rurale”. Det betyder samordnade aktiviteter för ekonomisk utveckling på landsbygden.

Film och mer info:

<http://www.jordbruksverket.se/amnesomraden/landsbygdfiske/lokaltleddutvecklinggenomleader/lokaltleddutveckling20142020/meromleadermetoden.4.37e9ac46144f41921cd13e37.html>

3.14.2 Medborgarbudget

Medborgarbudget är ett samlingsbegrepp för metoder som används för att involvera medborgare i beslutsprocesser om hur resurser används inom kommuner och landsting. Medborgarbudget eller ”participatory budgeting” som det heter på engelska används i alla världsdelar.

Det handlar om att genom dialogmetoder låta medborgarna vara med och prioritera hur skattemedlen ska användas. Det kan handla om att ge dem möjlighet att delta i prioriteringar av en del eller hela budgeten. Det vanligaste har varit att medborgarna deltagit i prioriteringar om hur en del av investerings-budgeten ska användas.

<https://skl.se/download/18.33ccf562145ac94e9982d703/1399385685798/skl-faktablad-5-medborgardialog-om-medborgarbudget.pdf>

<http://webbutik.skl.se/sv/artiklar/medborgardialog-som-del-i-styrprocessen-2.html>

3.14.3 Lokalekonomiska analyser, LEA

En lokalekonomisk analys, LEA, ger en bild av hur de ekonomiska flödena ser ut inom ett geografiskt avgränsat område. Det är en nulägesbeskrivning som svarar på frågorna: Hur stora är de samlade intäkterna i ditt område? Hur stora är de samlade utgifterna i ditt område? Vad konsumeras av varor och tjänster? Hur mycket av konsumtionen sker inom området och

hur mycket läcker ut? På vilka områden finns det utrymme för att stärka den lokala självförsörjningen?

Det bör finnas minst 200 personer boende i den bygd som man gör en LEA för. En LEA kan användas till analysfasen inför ett BID-arbete.

Mer info om LEA och metodhandbok finns på www.friametoder.se.

3.14.4 BID-metoden

BID står för ”Business Improvement District” och är en internationellt etablerad metod för samverkan mellan privat och offentlig sektor. Det finns ca 1 500 BIDs spridda över alla världsdelar. Drivkraften är olika men gemensamt är målet att skapa trygga, vackra och attraktiva platser. BID-processen genomförs i ett definierat, avgränsat, geografiskt område. Metoden har huvudsakligen tillämpats vid utveckling av stadsdelar och stadskärnor.

Svenska Stadskärnor har utvecklat en svensk BID-modell som går att tillämpa för orten, staden eller platsen. http://www.svenskastadskarnor.se/BID/.pg_312

BID har även använts för orter/platser på svensk landsbygd se <http://www.bidsweden.se/>

3.14.5 Ö för ö – en platsutvecklingsmetod för Stockholms skärgård

Ö för Ö är en platsutvecklingsmetod som utvecklats för öarna i Stockholms skärgård och som har resulterat i utveckling. Länsstyrelsen i Stockholms län driver projektet. Läs mer om processen på Ö för Ö. <http://www.oforo.se/processen/>

4 Stöd till grundläggande kommersiell service

Aktuell info om alla stöd finns på <https://regionalserviceprogrammet.org>

4.1 Investeringsstöd

Investeringsstöd söks från länsstyrelsen. Finansieras via Landsbygdsprogrammet 2017-2020. Se 1.1.2 om regionala prioriteringar.

4.2 Särskilt driftsstöd

Särskilt långsiktigt driftsstöd till dagligvarubutiker för att säkra tillgången till grundläggande service, söks hos länsstyrelsen t o m 2018. Från 2019 görs ansökan till nya regionkommunen.

4.3 Servicebidrag

Servicebidraget är ett kortsiktigt driftsstöd vid tillfälligt omsättningsfall. Det kan sökas från länsstyrelsen t o m 2018. F o m 2019 ansöks från nya regionkommunen.

4.4 Statligt stöd till tillhandahållare av grundläggande betaltjänster

Länsstyrelsen har möjlighet att bevilja statligt stöd för att etablera betaltjänstombud för grundläggande betaltjänster om sådana möjligheter saknas på orten eller i området. Stöd för detta söka hos länsstyrelsen enligt förordningen SFS 2014:139. En förutsättning är att kommersiella aktörer inte själva löst problemet. Etableringen av ett statligt finansierat betaltjänstombud ska ske i nära samarbete med andra parter på orten. Hur betaltjänstproblemen kan lösas beror dels på behovet på den aktuella orten/landsbygdsområdet, dels på hur de delaktiga parterna vill att lösningen utformas.

4.5 Projektmedel från Post- och telestyrelsen

Länsstyrelsen har möjlighet att söka finansiering för regionala stöd- och utvecklingsinsatser hos Post- och telestyrelsen, PTS. Det är PTS som är beslutande och därmed avgör vilka insatser som går att genomföra. Ett exempel på ett genomfört projekt är betalbokbussen i Torsby kommun. <https://regionalserviceprogrammet.org/projekt/avslutade-projekt/>

4.6 Företagsrådgivning

Företagsrådgivning kommer att erbjudas via ett projekt från Länsstyrelsen Dalarna t ex affärsutveckling, energieffektivisering, insatser för att stärka främst butikernas attraktivitet. Konsulter har upphandlats. Finansiering sker genom Landsbygdsprogrammet och deltagaravgifter motsvarande 30% av konsultkostnaden.

Hushållningssällskapets lanthandelsmentor som erbjuder rådgivning till dagligvarubutiker, drivmedelsstationer och servicepunkter på landsbygden. Rådgivningen finansieras med offentliga projektmedel 2018.

<https://regionalserviceprogrammet.org/radgivning/>

4.7 Hemsändningsbidrag

Stöd till kommersiell service kan lämnas som hemsändningsbidrag till kommuner för att bekosta kommunens hemsändning av dagligvaror till de hushåll som har störst avstånd till eller saknar möjligheter att på annat sätt ta sig till butiken. Bidrag får lämnas endast om sändningen sker på ett ändamålsenligt sätt och utan onödiga kostnader. Se 19§ förordningen (2000:284) om stöd till kommersiell service.

Stöd kan lämnas för att det i glesbygd och landsbygd skall kunna upprätthållas en försörjning med dagligvaror som är tillfredsställande med hänsyn till geografiska och befolkningsmässiga förhållanden. Se 8§ Förordningen (2000:284) om stöd till kommersiell service.

I tjänsten ingår att ta emot beställningen (ofta via telefon), plocka, packa och köra ut varorna till kunden. När ett företag åtar sig att transporterar livsmedel till kund är de ett livsmedelsföretag, enligt livsmedelslagen, som ansvarar för att livsmedlen hålls kylda/frysta tills de levereras.

Hemsändningsbidrag kan även lämnas för att anordna särskilda inköpsturer till en närliggande butik. Då är det transportföretaget som söker bidraget. De kör runt i bygden med en buss/minibuss och hämtar personer från de hushåll som behöver skjuts för att kunna handla. Efteråt körs alla hem igen. Turerna planeras enligt schema.

Butiken eller transportföretaget söker ersättning från kommunen. Stödet får inte otillbörligt gynna en viss näringsidkare.

För att kommunen ska få del av hemsändningsbidraget ska kommunen fastställa riktlinjer för vilka hushåll som har rätt till hemsändning, vem som beslutar, hur ofta de kan få hemsändning, vad det får kosta, hur hemsändningen genomförs et c. Dessa riktlinjer kan lämpligen inkluderas i kommunens serviceplan.

Kommunen söker hemsändningsbidraget från länsstyrelsen som finansierar med ett belopp som motsvarar högst 50 procent av kommunens nettoutgift för hemsändningen. Bidraget från länsstyrelsen får dock inte överstiga 100 kronor per hushåll och hemsändningstillfälle. Om kommunen bidrags-optimerar blir det max 200 kr per utkörning. Bidraget söks och betalas ut årsvis i efterskott. Kommunens sökta bidrag ska uppgå till minst ett halvt prisbasbelopp för att beviljas.

4.8 Projektmedel Lokala servicelösningar

Stöd kan beviljas till projekt för att testa och utveckla lösningar för lokal kommersiell service. Syftet med projektet ska vara att främja en god tillgång till lokal service i gles- och landsbygder, genom en utvecklad och stabil servicestruktur. En ansökan om stöd ska omfatta minst ett av följande serviceslag: dagligvaror, drivmedel, post, apotek eller betaltjänster. T ex:

- Samordning av serviceslag inom och mellan kommersiell och icke kommersiell service
- Hållbara lokalt anpassade lösningar
- Att tillgodose företagets behov av service
- Att skapa attraktiva mötesplatser
- Att främja tillgången till och användning av ny teknik, digitalisering och nya metoder
- Utveckling av samordnade logistiklösningar och transport av varor

Myndigheter, kommuner, landsting, regioner, föreningar, andra organisationer och företag kan söka. Stöd kan beviljas även till enskilda aktörer. <https://tillvaxtverket.se/vara->

[tjanster/utlysningar/utlysningar/2016-03-14-utveckling-av-lokala-servicelosningar-----
-.html](#)

4.9 Mer info om stöd

Detaljerad information om de olika stöden finns på Tillväxtverkets webbsida.

<https://tillvaxtverket.se/aktuella-amnen/regional-utveckling/service-i-gles--och-landsbygder/olika-stod-till-service.html>

Kontaktuppgifter och info om stöden finns även på Länsstyrelsens webb

<http://www.lansstyrelsen.se/Varmland/Sv/naringsliv-och-foreningar/foretagsstod/kommersiell-service/Pages/index.aspx>

Webbsidan <http://regionalserviceprogrammet.org> är under uppbyggnad. Här kommer att finnas information och råd om allt som omfattas av regionala serviceprogrammet i Värmland framöver.

5 Kommunens verktygslåda

Nedan följer en lista med olika områden där kommuner kan göra insatser som stärker och hjälper kommersiella service på landsbygden. Se listan som en inspiration för att formulera kommunens mål och handlingsplan.

- Verka för att god service upprätthålls på landsbygden och i centralorten
- Arbeta för att samtliga serviceorter ska få en servicepunkt med ombudsservice.
- Hållbarhetsdimensioner. Kommunen kan motivera insatser med fokus på jämställdhet mellan kvinnor och män, unga, gamla, integration, mångfald samt miljö.
- Hemsändning
- Kommunal upphandling t ex småkösupphandling och drivmedelsupphandling
- Avtala om kommunal service på servicepunkter t ex offentlig toalett, soptunna, anslagstavla, biblioteksombud, turistinfo. Se 3.8.
- Risk- och sårbarhetsperspektiv. Kommunen kan samverka/avtala med dagligvarubutiker och andra serviceställen för att stärka kommunens krisberedskap
- Samordning mellan olika förvaltningar för att hitta gemensamma lösningar som i slutändan ger bättre eller bibehållen service
- Se över alla kommunala avgifter för handlare och drivmedelsstationer (miljö, alkohol, livsmedel et c). Jämför med andra kommuner.
- Former för samverkan med lokala utvecklingsgrupper
- Medverka till och stötta nya innovativa lösningar för service på landsbygden t ex projekt inom lokala servicelösningar
- Samordnad service för att få ihop tjänster lokalt. Lokala utvecklingsbolag driver hemtjänst, restaurang för skola och äldrevård, butik mm. Exempel är Öje i Malungs kommun.
- Ta fram en strategi för hur kommunen skall arbeta internt mellan förvaltningar och gentemot lokala utvecklingsgrupper för att hitta alternativa driftsformer.
- Hjälpa till med kundundersökningar och kundråd i byar där det behövs troligen inom ett projekt. Fånga behov och önskemål från olika kundgrupper och under olika säsonger. Vinterturister, sommarturister och fritidsboende har troligen olika behov.
- Fysisk planering
- Kollektivtrafikplanering: Hur ligger hållplatser i förhållande till annan service? Är de placerade så att de gör det enkelt att handla och uträtta andra ärenden vid samma besök? Finns det möjlighet att åka till orten med en buss och ha tillräcklig tid innan man måste åka tillbaka? Finns det möjlighet att kombinera med skolbussarna?
 - Värmlandstrafik (buss, tåg)
 - Anropsstyrd buss
 - Pendlarparkering
 - Skolskjutsar
 - Eventuella inköpsturer

- Trafikplanering. Hjälpa till för att få tydlig vägs skyltning om till olika serviceslag.
- Grönyta/park. Hur kan serviceorten bli mer attraktiv? Hur ser det ut? Sköts kommunala grönytor, vägrefuger, hållplatser mm runt omkring? Är servicestället väl synligt från vägen? Är in- och utfart trafiksäker? Går det att skapa en offentlig plats; rastplats, lekplats, fotbollsplan, landsbygdstorg eller dylikt på serviceorten? Beroende på lokala förhållanden kan det ske i samverkan med fastighetsägare och lokal utvecklingsgrupp. Någon ska ta initiativ, söka pengar och vara projektägare.
- Lokaler/fastigheter. Ofta ägs fastigheten med butikslokal av handlaren. Vid en eventuell nedläggning kan det vara viktigt att bevara butikslokalen. Då kan en ny handlare kan få tillgång till butikslokalen som arrendator. Kommunen kan utnyttja sin förköpsrätt och antingen äga fastigheten eller sälja vidare till en lokal utvecklingsgrupp.
- Arbeta med riktad information till respektive målgrupp t ex turister, fritidsboende, företagare, inflyttare eller äldre
- Utbildningsinsatser för att höja den digitala kompetensen och tilliten till digitala verktyg. Exempelvis har Torsby kommun jobbat med Betalbokbussen och IT-guide. Karlstad kommun jobbar med SeniorNet.

I sammanhanget är det värt att påminna om att kommunen inte får gynna en näringsidkare så att det snedvrider konkurrensen.

6 Innehåll i en kommunal serviceplan

Detta kapitel ger konkreta råd och tips på hur kommunen kan skriva sin serviceplan. Avsnitt 6.1 ger förslag till rubriker. Därefter följer förklaringar till några av dessa rubriker. Det är fritt fram att kopiera alla förslag om de passar i er kommun.

6.1 Förslag på rubriker

Nedan följer ett förslag på rubriker och underrubriker i serviceplanen.

Inledning

Syfte med planen

Avgränsningar

Serviceplanens framtagande (hur planen har förankrats och beslutats.)

Redovisning av samråd med angränsande kommuner och länsstyrelsen

Problematik (uppdelad på målgrupper)

Boendes behov av service (unga, äldre, funktionsnedsatta, nyanlända)

Företagens behov av service

Besökarnas behov av service (sommar, vinter, fritidsboende)

Olika aktörers roller

Kommersiella företag

Kommunen

Länsstyrelsen/Regionkommun

Lokal utvecklingsgrupp

Kommunens mål för service

Kommunens prioriteringar

- Serviceorter

- Riktlinjer för hemsändning

- Eventuellt ytterligare prioritering

Ortsvis beskrivning

Kommunkarta med (prioriterade) serviceorter

Kommunens huvudort (kortfattad beskrivning)

- Nordby

- Sörby

- Östby

- Västby

Handlingsplan

Handlingsplan för kommande ett- eller två-årsperiod (ange ansvarig förvaltning)

Pågående verksamhet (Löpande rutinmässiga insatser som ska fortsätta)

Nya initiativ under planperioden

(Ev Långsiktig handlingsplan med åtgärder som inte prioriteras under planperioden)

Referenser

Bilagor

Karta där det framgår var det finns utpekade LIS-områden i kommunen. (Om det finns)

Definitioner

6.2 Syfte med serviceplanen

Syftet med den kommunala serviceplanen är att:

- Vidmakthålla och utveckla rimlig servicenivå för landsbygdens boende, företagare och besökare
- Prioritera de serviceorter där kommunen har en ambition att arbeta för bevarad eller stärkt servicenivå
- Skapa en helhetsbild av tillgången till service på serviceorterna
- Fastställa en handlingsplan där det framgår vilka kommunala förvaltningar som ansvarar för olika frågor som på något sätt förbättrar förutsättningarna för grundläggande kommersiell service på landsbygd.
- Eventuellt synliggöra förhållanden till viktiga serviceorter utanför kommun-, läns- och nationsgränser

6.3 Redovisning av samråd med angränsande kommuner och lst

Kontakta angränsande kommuner och diskutera eventuell gränsproblematik. Undvik att det finns två serviceorter med kortare avstånd emellan än (8-) 10 km på olika sidor om kommungränsen. (8 km är gräns för investeringsstödet och 10 km är gräns för driftsstöd till dagligvarubutiker.)

Redovisa kortfattat hur samråd har genomförts med angränsande kommuner och med Länsstyrelsen. Det är bra att dokumentera i planen. Efter några år är det nya personer på olika tjänster och då är det bra att det finns dokumenterat.

6.4 Olika aktörers roller

Det är alltid bra att vara tydlig med vilka roller och begränsningar olika aktörer har. Det kan förenkla dialog och samverkan om alla har rätt förväntningar på vad olika aktörer kan bidra med i processen. Om det finns etablerad samverkan mellan aktörer som känner varandra sedan tidigare är den här rubriken förmodligen onödig.

6.5 Kommunens mål för service

Kommunens mål bör vara långsiktiga och övergripande. Mål kan även omfatta sådant som kommunen inte själv har makt över. Det kan uttryckas som ”verka för att...” eller ”medverka till och stötta...”. Det är bra om mål är mätbara. D v s har någon arbetat med ”verka för-uppdraget”? Kapitel 5 Kommunens verktygslåda innehåller förslag och idéer som kommunens servicemål kan formuleras utifrån.

XX kommun verkar för att landsbygden ska vara attraktiv både för boende, företag och besökare.

Finns mål i andra styrdokument som är tillämpliga även för service t ex tillväxtstrategi eller översiktsplan?

6.6 Kommunens prioriteringar

Kommunens prioriteringar är serviceorter och riktlinjer för hemsändningsbidrag.

Kommunen kan ha fler prioriteringar, t ex tematiska eller geografiska.

6.6.1 Serviceorter

Ange vilka serviceorter som kommunen har prioriterat eventuellt med motivering. Dessa serviceorter anser kommunen har en strategisk betydelse för kommunen och regionen.

Kontrollera om det redan finns prioriterade serviceorter i översiktsplanen eller andra kommunala styrdokument för att undvika både dubbelarbete och motstridiga planer.

Ange om det finns en serviceort i en annan kommun som är mycket viktig för en geografisk del av er kommun. Det är mycket bra för stödmyndigheterna att känna till. Målet är att få ett bra nätverk av serviceorter över hela Värmland.

6.6.2 Hemsändning

Kommunens riktlinjer för hemsändning är en prioritering. De kommuner som söker hemsändningsbidrag kan ha haft separata riktlinjer eller en varuförsörjningsplan där riktlinjerna funnits med.

Nu är Länsstyrelsens önskemål att riktlinjerna finns med i serviceplanen.

6.7 Beskrivning av serviceort

Kommunernas huvudorter erbjuder oftast all service. Flera av länets kommunhuvudorter är små och kan därmed ha stödberättigade verksamheter. Färre än 3000 invånare klassas som landsbygd enligt Landsbygdsprogrammet. Vi kan utgå från att alla huvudorter blir prioriterade som serviceorter. För vissa mindre huvudorter kanske det fungerar att använda samma upplägg som för de mindre serviceorterna, med löptext och tabell. För stora städer blir inte tabellen relevant. Beskriv istället kortfattat huvudortens serviceutbud i löptext för att utomstående läsare skall få en bra helhetsbild; antal dagligvarubutiker, detaljhandlare, banker, gymnasieskolor, vårdcentral, sjukhus et c. Är det någon kommersiell service som saknas? Finns aktiv centrumförening? Finns aktivt BID-område? Finns överenskommelser om öppettider?

Beskriv serviceorterna. Ge en helhetsbild av all typ av service både kommersiell och offentlig. Beskriv med både löptext och tabell. Syftet är att beskriva det befintliga basserviceutbudet. Ett annat syfte är att identifiera problem där service saknas och där det finns önskemål om förbättring.

- Använd gärna en standardtabell för att schematiskt beskriva tillgång till service på orten. Kontakta Länsstyrelsen om något saknas i standardtabellen. Använd siffror för att fylla i antal dagligvarubutiker, antal hotell/vandrarhem/stugby...
- Avstånd till andra orter med service inom eller utom kommunen
- Befolkningsunderlag i orten och uppskattning av befolkning i dess upptagningsområde. (Här kan man ha nytta av Pupos serviceanalys.)
- Kort beskrivning av orten avseende kommersiell och offentlig service, näringsliv, turism, kultur, fritid, kulturmiljö och friluftsliv. Bredband. Oftast finns det inte tillgång till vård i mindre serviceorter på landsbygden, därför finns det inte med i standardtabellen. Finns det tillgång till vård kan det beskrivas i löptexten.
- Förtydliga eventuella oklarheter från tabellen i löptexten. Exempelvis: Med tillgång till idrottshall avses att skolans gymnastiksal är tillgänglig för föreningar under kvällar och helger.

- Om det bara finns en dagligvarubutik och/eller drivmedelsstation på orten – ange namn och beskriv företagen kortfattat (butikstyp samt ombudstjänster). Beskriv om butiken är helårsöppen. Finns det variation över året, t ex konkurrens under viss säsong.
- Beskriv eventuella samverkanslösningar, aktörer och aktiviteter.
- Identifiera om orten saknar service inom grundläggande kommersiell service.
 - Dagligvaror
 - Drivmedel
 - Grundläggande betaltjänster
 - Apotekstjänster
 - Post- och pakettjänster
- Finns identifierade servicebehov? Finns önskemål om helhetslösningar? Mycket kort redovisning.
- Analys av funktionell tillgänglighet. Kortfattat, för att lyfta frågan om det finns tydligt behov. Det kan vara vägledande för prioritering av stöd.
- Vilka LIS-områden finns som vid utbyggnad skulle stärka möjligheterna att bevara och utveckla service i denna serviceort. Skriv en mening och hänvisa till kartbilaga. Exempel: Byggnation i LIS-område A, B och C skulle stärka underlaget för service i Nordbyn, se bilaga 1.

Tabell: På nästa sida finns förslag på innehåll i en standardtabell. Låt tabellen byggas på med nya kolumner t ex var fjärde år för att kunna följa utvecklingen över tid. Använd siffror så funkar tabellen även om det finns flera dagligvarubutiker eller hotell/vandrarhem/stugby.

6.8 Handlingsplan

En strategisk plan bör alltid vara framåtsyftande, inte bara beskriva nuläget. Handlingsplanen bör ha relativt kort löptid, förslagsvis två år. Idéer till kommunens mål och handlingsplan kan hämtas från kapitel 5 Kommunens verktygslåda.

Dela upp handlingsplanen i dels pågående verksamhet (sådan som kommunen gör rutinmässigt sedan länge) dels nya initiativ för att lösa aktuella problem under planperioden.

Det är också möjligt att ha en långsiktig plan med åtgärder som inte prioriteras under planperioden.

Peka ut vilken förvaltning som är ansvarig för att respektive aktivitet eller projekt genomförs.

Peka ut om det är något särskilt servicebehov som kommunen tillsammans med lokal förening och/eller entreprenörer ska arbeta för att hitta lösningar på.

Ange vilken funktion/förvaltning som är ansvarig för programmet och att handlingsplanen följs upp.

LÄNSSTYRELSEN VÄRMLAND

SERVICEORT	2018	20xx
Dagligvarubutik		
Hemsändning av dagligvaror		
Drivmedel		
Laddstolpe för elfordon		
Dagligvarubutik ej fullsortiment t ex trafikbutik, säsongsbudik, övrigt livs		
Apotek/apoteksombud		
PostNord ombud		
DB Schenker ombud		
DHL ombud		
Bussgods/Bring ombud		
Kontantuttag		
Dagskassahantering		
Betala räkningar		
Systembolagsombud		
Svenska spel ombud		
ATG ombud		
Ombud kollektivtrafikbiljetter		
Återvinningsstation		
Café (helårsöppet)		
Restaurang (helårsöppet)		
Hotell/vandrarhem/stugby/ (Öppet året runt)		
Camping/ställplatser/gästhamn (säsongsoppet)		
Förskola		
Skola		
Fritidsgård		
Bibliotek, bokbuss		
Boende anpassat för äldre / seniorboende		
Särskilt boende för äldre		
Boende LSS		
Turistinformation, Info-point		
Offentlig toalett		
Återvinningscentral		
Idrottsanläggning		
Kollektivtrafik		
Möteslokal		
Religiös samlingslokal		
Lokal utvecklingsgrupp		

7 Exempel från andra län

7.1 Serviceplaner

Falu kommun har en serviceplan som är lättöverskådlig med både snygg och funktionell layout.

https://www.falun.se/download/18.c83c0c0154a812f16fbe739/1463467038542/Serviceplan_20160310_low-utskrift.pdf

Jämtland-Härjedalen har samlat RSP, regionalt handlingsprogram och kommunala serviceplaner (6/8) på denna sida:

<http://regionjh.se/regionalutveckling/naringslivochforetagande/foretagsstod/kommersiellservice/regionalaserviceprogrammet20142018.4.919b46115a5d814ab8ee6.html>

7.2 Goda serviceidéer och duktiga entreprenörer

Här har vi samlat länkar för inspiration <https://regionalaserviceprogrammet.org/lankar/>

Referenser



Länsstyrelsen
Värmland

Länsstyrelsen Värmland, 651 86 Karlstad, 010-224 70 00
www.lansstyrelsen.se/varmland